

АЛЛАГЪГА ВА КЪЫЯМАТГЮНГЕ ИНАНАГЪАН АДАМ ЯХШЫ ЗАТ АЙТСЫН ЯДА ИННЕМЕЙ ТУРСУН

ГЪАДИС

ДЮНЬЯДА

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ:
Инглислер
шариатны
къыйматлай

Великобританияны Премьер-министри Гордон Браун Кентерберийский архиепископ Роуэн Уильямсны янын тутган ва уълкесиндеги судлар шариат законланы да къабул этмекни тюз гѳрген.

Оъз заманында архиепископ Англиядагы судлар шариат къанунланы да гысапга алып иш гѳре яхшы болур деген эди. Шо саялы ону 150 иерарх (кешиш демек) айыплап, сѳзюнден къайтмакны талап этген. Великобританияны Гъукуматыны башчысы шо гъакъда архиепископ булан узакъ заман телефон сѳйлеген сонг, ону янын тутта. Браун Уильямсга оъзюню ватандаш борчун къютмеге къоркъмайган къочкакъ адам деген.

Бу эришивлюк 7-нчи февральда Кентерберийский архиепископ охуган лекциядан сонг башлана. Уильямс гысап этеген кюйде, Англиядагы судлар хач перес ва ягъуди динлени гысапга ала болган сонг, шо кепде, ислам динни де къанунларына къулакъ асмагъа тюше. Ол айтган кюйде, бусурманлар динине къуллукъ этип, ерли законлагъа арт береген болуп къалажакъдан сакъланмагъа шо бир ѳл бар.

ТЮРКИЕ:
Тюрк къатынлагъа
явлукъ байламагъа
къойган

Тюрк парламентни депутатлары къатынгишилеге ѳр охув ожакъларда явлукъ байламагъа гери ураган законланы тайдырган. Парламентни кѳп яны, 510 депутат-

дан 403-вю янги къайданы гийирмекни токъташдырган. Эни ѳр охув ожакъларда охумагъа сюегенлеге чатакъ салмагъа, ихтиярларын къыйыкъсырмагъа бирев де болмас. Бу алышынывланы гийиртмеге тюзлюкню ва алгъа барывну Партиясы ойлашган. Бу партия ислам къаравлары булан белгили.

ИРАКЪ:
Американ туснакъ-
ларда гиччи яшлар да,
къартлар да сакълана

Иракъдагы американ туснакълагъа багъышланып 11-нчи февральда «Аль-Джазира» деген телеканал айры берилиш гъазирлеген болган. Берилишде айтылагъан кюйде, бары да халкъара нормаланы бузуп дегенлей, америкалылар туснакъларында гиччи яшланы да, къартланы да къыйнап сакълай.

Масала, туснакъдагы лап гиччи яшгъа янги 10 йыл, къартгъа буса 80 йыл битген. Иракълылар айтаган кюйде, этген эрши ишлерин чаймакъ учун, америкалылар къайдагы ялган чыгъарта. Сайки, Иракъда дав этмек учун гиччипавланы гъазирлей болган.

РОССИЯДА

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ:
Ислам байлыкъланы
Эрмитажда
гѳрсетежек

Бусурман уълкелени сийрек ѳлугъаган къыйматлы байлыкълары «Къалаларда ва чатырларда. Ислам дюнъя Китайдан Европагъа ерли» деген выставкада гѳрсетиле-

жек. Бу выставка Пачалыкъ Эрмитажда 14-нчу февральдан тутуп ачылган. Ислам дюнъя хоншулукъ этеген маданиятлар: Китай ва Европа булан къатнавлангъа багъышланган бу выставка дѳрт бѳлюкге бѳлюнген.

Биринчи бѳлюк ислам инче саниятны 7-нчи асрудан башлап монгол елевчюлеге ерли вакътиге багъышланган. Экинчи бѳлюк — монгол елевчюлени вакътинден тутуп 16-нчи асругъа ерли вакътини къуршай. Мунда китаилыланы таъсирри гючлю болгъаны гыс этиле. Уъчюнчю бѳлюк 16-19-нчу асрулардагы ислам инче саният булан таныш эте.

Дѳртюнчю бѳлюк айры ерни тутта — мунда ислам дюнъяны Россия булангы дипломатический ва дав аралыкъланы гъакъында айтыла.

Выставкада тюрлю-тюрлю бусурман уълкелени 300 алаты гѳрсетилген. Лап къыйматлысы деп Бухарада этилген чатыр санала.

ИВАНОВ ОБЛАСТЬ:
Шуя шагъардагы
межитни яллатган

Белгисиз адамлар жумагюн ахшам Иванов областдагы Шуя деген шагъардагы межитге от салып яллатган болган.

«Иванов орамдагы межит яллап битген ва онда дагы намаз къылып болмай», — деген ерли бусурман къурумну ѳлбашчысы Фарид Ляпин. Ол айтган кюйде, от сѳндюрювчюлер токъташдыргъаны йимик, бинаны арт янындан таба от салынгъан болган. Ерли адамлар да гѳрген кюйде, межитни айланасында шо ахшам белгисиз жагыл адамлар да шекли айлана болган.

«Гъали межитге от салыгъа байлавлу ерли милиция иш гѳре. Кюйге къараганда, уголовный иш ачылажакъ. Ихтиярланы якълайган къурумлагъа герекли бары да документлер берилген. Шоланы арасында от сѳндюрювчюлени токъташдырывлары да, яллаган бинаны суратлары да», — деп билдире Ляпин.

Ерли бусурманланы ѳлбашчысы билдирген кюйде, Шуядагы межит халкъны ва спонсорланы кѳмеги булан янгыдан къурулажакъ. «Мунда яшайган бусурманланы санаву минглер булан бар. Олар межитсиз къалмажакъ. Шо арада ону якълав чаралар да гѳз алгъа тутулажакъ», — деген ол.

Иванов областда межитге чапгын этилеген бу экинчи гезик. 2007-нчи йыл Фурманов деген шагъардагы межитден ачылыгну алдында аппаратура, халилер ва къурулуш материаллар урланган болган.

ПЕНЗА ОБЛАСТЬ:
Солдатлагъа ислам-
дагы рагъмулукъну
гъакъында айтылган

Пенза областдагы Каменка деген шагъардагы асгер бѳлюкню ѳлбашчыларыны чакъырывуна гѳре, ерли шагъар мадрасаны ва «Ярыкъландырыв» («Просвещение») деген яшѳрюм къурумну къуллукъчулары асгерчилени ругъун гѳтермек учун исламдагы рагъмулукъну къурчюлер деген лекция охуган болган.

Бу масъалагъа байлавлу лекциялар асгер бѳлюкде асгерчилени арасында миллет ва дин себеп болуп эршивлюклер кѳп болагъан саялы охула.

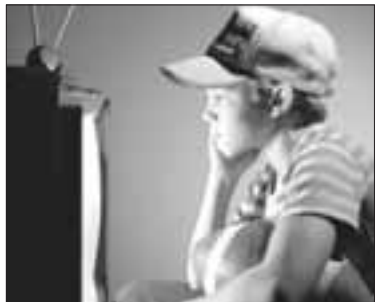
Каменка шагъардагы мадрасаны ѳлбашчысы Ринат Атямов бу бѳлюкде къуллукъ этеген 30 бусурман улан булан бирче гъар гезик жума намаз къылма таклиф эте. Бѳлюкню ѳлбашчылары асгерчилени ругъун гѳтермек учун намаз уъй гѳрсетежекге сѳз бере.

МЫЧЫГЪЫШ:
Мычыгъыш
докътурлар Къуръан
булан сав этежек

Ювукъ арада Мычыгъыш республикада тамаша психи-

атрия больница къурулажакъ. Онда аврувланы сыйлы Къуръанны сураларын охув булан сав этмеге хыяллы. Бу азархананы Агъмат-гъажи Къадыровну атындагы фондну маяларына тизежек.

Башлапгы заманда Грозныйде ишлежек азарханада алимлер, психологлар ва отлар булан сав этегенлер чалышажакъ. Олар барысы аттестациядан ѳтген, сынаву бар специалистлер болажакъ. Масала, психика якъдан авруйганланы сыйлы Къуръанны кѳмеги булан сав этеген алим Давут Сельмурзаев уллу уъстюнлюкге етишген. Бу азархананы къурувну яхшылыгын республиканы ѳлбашчылары яхшы англай.

Мычыгъыш
телевидение Исламны
нормаларына
къыйышывлу
болажакъ

Мычыгъыш республиканы басманы ва информацияны министерлиги телевиденини алышдырмагъа башлагъан. Алышдырыгну мурады — «къаравчуланы яман берилишлерден сакъламакъ ва адатланы яймакъ». Республикан берилишлени алышдырмагъа герек деген оину Рамзан Къадыров таклиф этген.

Мычыгъыш республиканы президенти айтаган кюйде, телевидениеде ят, гъатта къарамагъа ярамайган берилер кѳп, ерли якълыланы гъакъындагылар буса нече де аз.

Мычыгъыш республиканы ватандашы Иса Баширов айтаган кюйде, телевизорга къарамагъа болмайган гъал тувулунган. «Биз — бусурманларыбыз. Бизин Мычыгъыш адатлагъа гѳре де багъыйсыз затлагъа къарамагъа тюшмей. Тарыкъсыз затланы алдын алмагъа герек. Булай ишлерде бизге Европандан уългю алмагъа тарыкъ тюгюл», — дей ол. Мычыгъыш телерадиокомпанияны къуллукъчусу Артур Арсанукаев айтаган кюйде, хамисгюнлер ва жумагюнлер дин берилишлеге заман берилижек.

Ислам динге ичкини масъаласын чечме нечик бажарылгъан

Ислам дин ички ичивню гъалиден 14 ас-ру алда толу кюйде гери ургъан. Шо Къуръанны бир нече аятлары ва Магъаммат пайхаммарны ﷺ гъадислери булан этилген.

Тарихи далиллер шагъатлыкъ этеген кюйде ичкиге бакъгъан якъда араплар бек чыдамсыз болгъан. Ислам дин къабул этилгинче алдагъы девюрде ва гъатта ислам дин къабул этилгенден сонг да олар эсиртеген ичкилени шатлыкъны, ачыкъ юрекликни булагъы, рагъмулу иш ва сёзсюз кюйде къатты савлукъну сакълайгъан зат деп гьисаплагъан. Ислам динни янги къабул этген арапланы кёбюсю Пайхаммарны ﷺ эсиртеген ичкилени дарман гьисапда ичгенине ва шо муратда башгъалагъа да берегенине инандырма къаст этген. Пайхаммар буса ﷺ, шо пикруну гери уруп: "О дарман тюгюлню, некъадар ички аврувланы себепчиси ва гёнгюлню бузувчу", - деп ташдыргъан.

Ислам дин ичкичиликни, эр-къатынны бир бирине намартлыгъын ва хумар оюнланы бирден-эки танкъыт этивге гиришмей. Башлап шо терс ишлени кюрчюсю гьисапланагъан ялгъан иманлагъа ва къалп байлыкълагъа къаршы ябушув юрюте.

Аль-Бухари Магъаммат Пайхаммарны ﷺ къатыны Айшатны булай сёзлерин гелтире: "Эгер Къуръан араплагъа бирден-эки чагъыр ичмекни, хумар оюнланы ойнамакъны, пасат юрюмекни гери ургъан эди буса, балики, олар: "Ёкъ, биз шогъар рази тюгюлбюз", - деп айтар эди. Гъакъыкъатда буса Къуръан чыдамлы кюйде оланы юреклерине Есибизни алдындагъы къоркъунчукъну ва Огъар бакъгъан сю-

пасатлыкъны токътатмакъны буйругъу берилген".

Шо агъугъа толу кюйде къадагъа этилгинче дагъы да уьч йыл гете Бусурманлар чагъыргъа байлавлу болуп соравлар берме башлай. Олар чагъыр-

ыз ва оьзюгюз айтгъанны англайгъан болмай туруп, дуа-ибадат этме урунмагъыз деп айтыла".

Шолай дазуландырыв бек агъамиятлы болгъан. Неге десе, эсиртеген ичкини ичив дуа-ибадатлагъа къаршы туруп гьисап этиле.

Дарман гьисапда балны пайдаландыралар. Ону Сыйлы Къуръан ва Магъаммат Пайхаммар ﷺ бек тизив ашамлыкъ ва дарман гьисапда таклиф этген.

Чагъыргъа ахырынчы къапас мугъажирлер (маккалылар) ва ансарлар (мадинанылар) эсиртеген ички кюлланагъан мажлисте ортакъчылыкъ этеген вакътиде урула. Ичип-эсирип, олар бир-бирини алдында макътанма башлай, сонг шо ябушувгъа айлана. Кеплиги тайып айыгъып, эс тапгъанда, олар этген ишине бек илыкъгъан. Шо заман Къуръанны шу мугълетден тутуп ва даимге бусурманлагъа хумар оюнлар ва эсиртеген ичкилер гери урулагъанны гъакъындагъы сурасы тюшюрюле.

"Иблис чагъыр булан сизин арагъызгъа от салма, душманлыкъны яйма ва дуа-ибадатларыгъызда Аллагуьтааланы атын эсгермейген кюйню этме къасткъыла. Сиз ичкини кююгъуз", - деп гери ура. Адамлар: "Я Аллагъ! Биз ичкини кюйдукъ, ташладыкъ!" - деп къычыра.

Анас ибн Маликни сёзлерине гёре, булай айтыла: "Чагъыр ичмек гери урулгъанда да, арапланы огъар бакъгъан иштагъы сёнмеген. Ичкиге бакъгъан къадагъаны сакълама олагъа бары да затдан къыйын болгъан. Бизин гъарибиз, яни, кимни уьюнде чагъыр бар буса, шону орамлагъа чыгъарып теге эдик, бир нече гюнлени узагъында агъулу ичкини ийиси Мадинадан таймай турду. Пайхаммар ﷺ Мадинада яшайгъанлагъа, уьйлеринде сакъланагъан бары да чагъырны чагъармакъны талап этген ва чагъырдан толгъан тулукъланы бичакъ булан оьзю яргъан. Шо гюн Пайхаммар ﷺ чагъырны, ону ичегенлени, этегенлени, сатагъанланы ва гъатта тепсиге салагъанланы налатлайгъан оьзюню белгили гъадисин айтгъан".

Шо замандан тутуп, бугюнлеге ерли сав дюньяны адамларыны арасында бусурманлар эсиртеген ичкилеге лап аз амыракъ ва олар булан байлавлу масъалалар булан да лап аз машгул болагъан группа гьисаплана. Гъар тюрюлю миллетлеге ва маданиятлагъа гире буса да, бусурманланы кёбюсю асрулар бою эсиртеген ичкиден сакъланывну ёлун юрюте.

Гъей, сиз, мекенли инанагъанлар! Эсирген бусагъыз ва оьзюгюз айтгъанны англайгъан болмай туруп, дуа-ибадат этме урунмагъыз

ювню сингдирген. Къудратны Есине таби болагъанлагъа женнети булангъы яшавну, Огъар къаршы турагъанлагъа буса, жагъаннемни азабы булангъы яшавну суратлагъан. Оланы юреклери йымышагъынча, шолай англатыв юрюлген. Сонг олагъа чагъыр ичивню, хумар оюнлар булан машгул болувну,

ны гъакъында сорай. Сорагъанлагъа да: "Чагъыр ичмек уллу гюнагъ", - деген жавап бериле.

Бирдагъы буйрукъ асгъабаланы бириси эсирген кююнде дуа этегенде, сыйлы Къуръандан цитата гелтирип, бек янгилыш этгенден сонг тюшюрюлген. "Гъей, сиз, мекенли инанагъанлар! Эсирген бусагъ-

СУПУ ХАБАРЛАРДАН

Байлыкъны къыйматы — бир увуч сув

Халипа Гъарун Рашит, терен гъакъыллы адилли муьминлени бириси Шакик Балхини уьстюне барып, ондан гъакъыл, ругъ байлыкъ ала болгъан. Бир гезик халипа гелгенде, Шакик ону булан булай лакъыр эте:

- Сен учсуз - къырыйсыз чёллюкде янгиьз къалгъансан ва сувсаплыкъдан оьлме турасан. Бир увуч сув сени оьлюмден къутгъарма бола. Ким эсе бирев гелип, сагъа бир ютум сув сатып алмакъны таклиф эте. Сен не берер эдинг? - деп сорай.

- Не суйсе берер эдим. Шолай гъалымда мен акъчаны гъакъында ойлашмасман.

- Эгер шо адам сувгъа сени байлыгъынгны яртысын алышдырмакъны талап этсе, рази болурмусан?

- Озокъда, рази болурман.

- Байлыгъынгны яртысына сув сатып аласан ва ичесен. Арадан бироз заман гетип сувъяравунг геле, тек бошама болмайсан. Сени эмчилеринг де кёмек этмеге болмай, гъалынг бек четимлеше. Шо мюгълетде бирев гелип: "Мен сени шу къыйынлы гъалдан къутгъармагъа боламан, тек къайта-

рыш гьисапда сени мал-матагъынгны яртысын алма сюемен", - деп айта. Не этерсен?

- Шолай талчыкълы - къыйынлы гъалдан арчылмакъ учун бары да мал-матагъымны берирмен: мени учун савлугъум гъажатлы. Мен олай къыйынлыкълагъа тарыгъанда, мени мал-матагъымны не маънасы бар?

Ахырында Шакик Балхи:

- Шолай болгъанда, сакъ бол ва бир керен ичеген ва бир керен сувъярав этдиреген сувгъа да титмейген байлыгъынгга умут этме! Шону булан биревге де макътанма, - дей.

ИСЛАМ ВА САВЛУКЪ САКЪЛАВ

Намазны медицина
якъдан пайдасы

Намазгъа жувунагъан мюгълетден (вузуъ) башлап, намаздагъы къркъара тербенишлеге — такбирге, киямгъа, рукугъа, суждагъа, жалсагъа ва таслимге ерли — намаз бусурманлагъа терапия ва ругъ якъдан пайдалы таъсир эте деп яза исламны ахтарывну фондуну исполнительный директору доктор Ибрагъим Сиед.

Бусурманлар гъар гюнлюк борч (саят) намазны, бир нече суннет (борч болмагъан) намазланы, олай да рамазан айда таравих намазны кыла. Шо намазланы кылагъанда, къркъараны бары да жымчыкъ этлерине (мышцаларына) орта даражада авурлукъ бола, намаз кыливну вакътисинде бир-бир жымчыкъ этлер изометрия якъдан (яни, оьзюню узунлугъун сакълап) кысыла, башгалары буса, изотоника якъдан (яни, бошамагъанлыгъын сакълап) кысыгъара. Жымчыкъ эт метаболизм учун герекли болагъан энергия намазны вакътисинде гетериле, шо буса кислородну ва жымчыкъ этлеге рызкы берген веществоланы актив кюйде пайдаландырывгъа гелтире. Шо да оьз гезигинде вазодилатациягъа, яни, къан тамурланы калибрасын артдырывгъа гелтире. Шоллукъда юрекке барагъан къанны агъымын енгиллешдире. Заманлыкъгъа болгъан гюч юрекли жымчыкъ этин беклешдире ва ону ичинде къанны айланывун яхшылашдыра.

Намаз кылагъан вакътиде адамны къркъарасында болагъан аз-маз гюч ону умуми гъалын ва гислерин яхшылашдыра. Къркъараны чыдамлыгъы, гъар тюрлю заглагъа кършылыкъ билдириву ва оьтгюрлюгю арта. Эс этилген кюйде, гъар гюнлюк беш намаз гъар гюн уьч чакъырым мезгилге чапгъанда берген физиология асувну бере. Намаз савлугъун беклешдирме болушлукъ эте ва адамны оьмюрюн узата.

Гъар гюнлюк намазланы вакътисинде къркъарада болагъан тербенишлени натижасында жымчыкъ этлени гючу, чандырланы

Намаз савлугъун беклешдирме болушлукъ эте ва адамны оьмюрюн узата.

иелченлиги, связкаланы иелченлиги, къркъараны оьтгюрлюгю ва кардиовексиллярный резерви арта. Эсли адамлагъа намаз яшавну сан янын яхшылашдырма, ала-саладан тувулунагъан гъаллагъа, масала, йыгылып яраланма болагъан мюгълетлеге гъазирлик герме кемек эте. Намаз къркъараны гъар тюрлю заглагъа умуми кършы турувун, оьзюне ва оьзюню гючюне инанагъанын артдыра. Гъатта аз-маз аврувланы вакътисинде де къркъарада адреналинни ишлете. Намаз битгенден сонг да, къркъарагъа адреналин ва норрадиналин этеген асув сакълана.

Намазлар распираторный гъаракатны яхшылашдыра. Пайдаландырылагъан кислород-

ну артмакълыгъыны яхшылыгъындан намаз кылагъан адам оьзюн яхшы гис эте. Борч болгъан беш намаздан къайры, къошум гисапда дагъы да суннет намазланы да кылагъан бусурманлар, суннет намаз кылмайгъанларындан эсе, дагъы да активли ва бажарывлу бола. Шо айрокъда уллу чагъына гелген адамланы арасында кеп эс этиле.

Намаз къркъара гючю ва связкаланы оьтгюрлюгю артдыра, чандырлагъа ва бирбирине байлагъан тканлагъа бакъгъан къркъунчулукъну кемите.

Къркъара упражнениелер юрек жымчыкъ этлени тююлювюню алдын ала, пайдалы холе-

стеринлени сыкълыгъын кислородну пайдаландырывну артдырма, юрек урувну чалтлыгъын асталашдырма, къанны ташывун (давление) хыйлы кемитме болагъаны яхшы белгили. Къркъарагъа ва огъар этилеген юк, олай да шекер аврувдан вя авруйгъан эсли чагъындагъы адамлагъа да кемек эте.

Олай да, къркъара юк адамны генгюн ва гъакъыл гъаракатын, яшав гъалыны сан янын яхшылашдырагъаны, оьзюне инамлыкъ тувдурагъаны, рагъатсызлыгъын ва генгюню бузулувун енгиллешдирегени, онгайлы психология гъалны тувдурагъаны, эсин яхшылашдырагъаны да белгили. Къуръан аятланы такрарлав адамны англавун гъар тюрлю ойлардан кюруй. Гарвард университетни ахтарывчусу Герберт Бенсон токъташдыргъан кюйде, намазланы, дуа ибадатланы, Сыйлы Къуранны аятларын такрарлав ва Аллагъутааланы эсге алыв (зикру этив) ва шоланы аз-маз къркъара активлик булан барышдырыв физиология къайтарышы эте, демек, къан ташыву (давление-си) тебенлеше, кислородну пайдаландырыву кемий, юрекли чалт ишлевю асталаша ва тыныш алыву ерукълаша. Шоллукъда намаз адамны къркъарасыны оьсковюне, беклешивюне пайдалы таъсир эте.

Намаз, оьзю булан Сыйлы Къуранны сураларын, Аллагъуталагъа макътавлар этилеген салаватны ва дуаланы такрарлавну барышдырып, жымчыкъ этлени активлигин болдура.

Бир нече сагъатлыкъ танапус булан адам оьмюр бою намаз кыла буса — шо адамны тарбиясы, низамы ва чыдамлыгъы. Адам шондан къркъара ва ругъ якъдан пайда гере.

Ислам дин — намаз кылагъан адамны ругъ къастлары борч этилеген бир тюрлю гъаракатлар булан барышдырылып оьтгерилеген биргине-бир дин.

Ер юзюнде паракатлыкъны ва дослукъну белгиси гысапда, зайтунну гъакъында Аллагъутаала Къуръанда булай дей (маънасы): «Инжил ва зайтун булан ант этемен, Синай тав ва аманлыкъны шо шагъары булан ант этемен! Биз инсанны лап исбайы келпетде яратгъанбыз, Аллагъыны Бирлигине инанагъанларыннан ва яхшы ишлер этегенлеринден къайрыларын буса, сонг лап тебен даражагъа тюшюрежекбиз. Яхшы иш этегенлеге уллу шабагъатлар гъазирленген. Шо гъаллардан сонг, о имансыз, Аллагъыны Дуванын гери ургъан не зат борчлу эте! Бары дуванчылардан Аллагъ адиллиси тююлюмю дагъы?» (Къуран, 95-нчи сура).

Зайтун — кеп
аврувлагъа эм

Зайтун терекни бийиклиги уьч метрге етише, япыракълары да яшыл туюлю. Емишлери гекшылт-мелевше туюде бола. Алимлени-гъадисчилени пикурсуна гере, Бютюндюньяны сув алып, сонг о таркъалма башлагъанда сав къалгъанлар инг башлап герген зат зайтун терек болгъан.

Бу пайдалы терек Малая Азияда, Палестинада, Грецияда, Португалияда, Испанияда, Тюркияда, Италияда, Темиркъазыкъ Африкада, Калифорнияда, Мексикада, Перуда ва Австралияны кыбла бойларында генг кюйде яйылгъан. Сыйлы Къуръанда зайтун терекни ва ону емишлерини адам учунгю пайдасыны гъакъында бир нече керенлер айтыла.

Пайхаммарны ﷺ асгъабалары да бу пайдалы терекни гъакъында хыйлы гъадислер тапшургъан. Масъала, Сайд аль-Ансари Расулулагъыны ﷺ шулай сёзлерин гелтире: «Зайтун майны ичигиз ва ону оьзюгюню къркъарагъызгъа сюртюгюз. Неге десе, о — сыйлы терек». Алькона ибн Амирни сёзлерине гере, Пайхаммар ﷺ булай айтгъан: «Муна сизге зайтун май ичигиз, къркъарагъызгъа сюртюгюз, нечик чи, о сизин гемарроюгузгъа кемек этежек». Халит ибн Саат булай хабарлагъан: «Мен Гъалиб ибн аль-Жабар булан Мадинагъа гелдим. Елда Гъалиб авруду. Ону оздурма ибн Али Атик гелди ва Пайхаммардан ﷺ эшитип, калиндаси деген оьсомлюкден этилген дарманны гъакъында Айша айтгъан хабарны малим этди. Биз ону бир нече урлугъун тююп, зайтун майгъа къошуп, Гъалибни эки де танавуна тамыздырдыкъ. Шондан сонг, ол сав болду». Абу Хурайра Пайхаммар ﷺ : «Зайтун майны ичигиз ва къркъарагъызгъа сюртюгюз, нечик чи, о 700 аврувну, шону ичинде проказаны да сав эте», — деп айтгъан дей. Заид ибн Аркан булай билдире: «Пай-

хаммар ﷺ бизге плеврит аврувну зайтун май булан сав этмекни гёрсете».

Зайтун майны тазалыгыны стандарт параметр кыйматы белгиленген уьлкелерде ону эм табиатын да кыйматлай. Онда пальма, олейна ва гьар тюрлю оьзге кислоталар ва глицеритлер бар. О сувда иримей, тек спиртде, эфирде, хлофонда ва синген парафинде ирий.

Зайтун май адамны терисини кьуватын артдыра, янгьрта ва тазалай, агьусун тайдыра, ашны ишлетивню ёруклашдыра, аврув тувдурагьан микробланы оьлтюре. Токлеге йьртылавуьк гелтире, гёрнююшюн яхшылашдыра ва адамны кьаркьарасыны кьартылавуьну барышын асталашдыра. Зайтун майны туз булан бирге тиш этлеге ишыса, тишлерде ва тиш этлерде болагьан гьар тюрлю аврувланы алдын алма кёмек эте. Сав этме кыйын яралагьа, чыгьывлагьа, сиргиленген ва кьычытагьан ерлеге зайтун майны сюртсе, тез сав эте. Физиология раствору да, зайтун майны да кьошулчаны (смесь) бишген ерлеге бек кёмек эте.

Зайтунну япыракьларындан кьайнатылгьан сув адамны авзундагьы, эринлериндеги яралагьа да, олайда аллергия дерматитге кёмек эте, зайтунну япракьларын ва емишлерин кьошуп гьазирленген синген раствор хурт ашагьан ва уьстюне оьнг тышген тишлени сав этивге яхшы асув бере. Шо раствору ханцгьа кьошуп сюртсе, тьоклени оьсювюн чалтлашдырып, оланы тегюлювюню ва аяз болувуну алдын алма кёмек эте. Шо экстракты териге сингдирип сюртсе, чечек аврувгьа ва сызлавуькьну дамгьаларын тайдыра деп гьисап этиле. Зайтунну уьркуьларын тьоюп, камагьа кьошуп сюртсе, сынагьан тырнакьлагьа кёмек эте. Зайтундан гьазирленген маринад ашгьа дамагьын гетере ва ичи кьатывну тайдыра. Зайтунну тьоюлген япыракьларындан гьазирленген кьошулчанны кьаркьараны бек терлейген ерлерине сюрте. Зайтунну япыракьларын сыгьып чыкьгьандагьы синген затны, балгьа кьошуп, кьулакьда, тамакьда, бурунда болагьан гьар тюрлю аврувлар учун пайдаландыра.

Зайтун терекни агьачын якьгьанда чыгьагьан май гьар тюрлю грибок (микроб) аврувлагьа, темиривге, пигмент ёлакьлагьа, олай да экземагьа, башдагьы бугьакьгьа, аяз болувгьа асувлу кёмек эте. Зайтун май гёзлеге сувукь тийгенни тайдыра. О майны кьаркьарасына сюртсе, жымчыкь этлени, гьар тюрлю санланы кьуватын артдыра, олай да жымчыкь этлени авуртагьанын тайдыра. Бир-бир врачлар гьисап этеген кюйде, эпилепсия аврувгьа да зайтун майны сюртсе пайдалы. О май ишиас ва артрит аврувланы да авуртагьанын тайдыра. 25 грам зайтун майны да, кьайнагьан арпаны 250 грам сувун да бир-бирине кьошуп ичсе, ичи кьатгьанындан арчылма бажарыла.

Пайхаммар ﷺ токьташдыргьан кюйде, зайтун май адамны саныны гьар тюрлю ерлеринде болагьан ярылылагьа да эм. Аврувлар кант этегенде, олагьа ятгьынча алдын эки аш кьашыкь зайтун май ичмек, 8 кьашыкь зайтун майдан ва эки кьашыкь кьынадан онгарылгьан майны (мазьны) буса, кьаркьараны зараллангьан ерине ахшам да, эртен де сюртме таклиф этиле. Шо да аврувлардан сав болма кёмек эте.

Эсгерилген кюйде, даим зайтун майны пайдаландырыв ичеклерде ва ашкьазанда болма имканлы шишик аврувланы тувулунувуну алдын алма бола. Пайхаммар ﷺ эсгергени йимик, зайтун май ичеклеге сувукь тийгенде сав этивде яхшы эм гьисаплана. Олай да, эсгерилген кюйде, даим зайтун майны пайдаландырса, сувукь тийивлени кьоркьунчлугьуну алдын алма бажарыла.

Врачлар Пайхаммар ﷺ айтгьан сёзлени, яни, зайтун май кёкюрёк аврувну сав этивде кьошум дарман гьисаплана деп айтгьан насигьатыны маьнасын токьташдыра.

ИСЛАМНЫ ДЮНЬЯСЫ

Австралиядагьы бусурманлар

Артадагьы йьлларда гелеген кёп кьадардагьы маълуматлагьа гёре, Австралия континентде бусурманланы санаву гюн сайын арта. «Индепендент» деген газет шо гьакьда 2003-нчю йьлда да язгьан эди.

Озге уьлкелени ватандашлары йимик, австралиялылар да эсгерген кюйде, оларда ислам динге бакьгьан гьаваслыкь, тамаша тие буса да, 2001-нчи йыл 11 сентябрде США-да болгьан агьвалатдан сонг тувулуна. ABC деген белгили австралия телевидение каналгьа берген баянлыгьында, бусурман болуп, Омар Босвуд деген атны алгьан алдынгьы католик Райан: «Бир гезик мен, ислам динге тергев берип, ону булан гьавасландым. Сонг ону уьйренме башладым. Шо динни бютюн исбайылыгьын ва теренлигин гёргенде, шо мени диним экенни англадым. Сыйлы Кьурьанда савлай оьмюрюмде тергевюмню тартгьан соравагьа кёп кьадарда жаваплар тапдым», - деген.

Озьюню кёп санавдагьы ватандашлары йимик, 2001-нчи йыл 11 сентябрде болгьан кьайгьылы ишден сонг, Босвуд, сайки, бусурманлар тегьен кьан учун, не ёл булан да олардан оьч алма токьташа. Амма узакь кьалмай оьзю ислам динни якьчысы болажагьын билмеген. «Телевидениеден гёрюп, 11 сентябрде болгьан террор ишни билгенде, кьайгьылы шо ишни аслу айыплылары деп мен гьисаплайгьан бусурманлагьа кьаршы ябушагьан савутлу гючлеге тезлик булан язылма токьташдым. Тек бронхаларда астмам бар саялы, мени армиягьа алмадылар. Шо заман мен бизге душман ислам динни гьакьында кёп затны билме токьташдым. Шолукьда бусурман болуп да токьтадым», - дей ол.

«Нечакьы тамаша тие буса да, шо замангьы кьайгьылы агьвалатлар кёп санавдагьы австралиялыланы ислам динни кьабул этивюню себеби болуп токьтай», - дей Куинслэнд штатны имамы Узаир Акбар. Арт вакьтилерде шо регионда яшайгьанлардан 15 минг адам бусурманлар бола.

Ислам динни Яшыл континентдеги тарихи шулай. Бусурманлар онда европалылардан хыйлы алда геле: Темиркьазыкь Австралияны миналы халкьлары булан индонезиялы купецлер сатыв-алыв аралыкьлар юрюте. Эки де халкьны тыгьыс байлавукьлары бир-бирине маданиятларын толумлашдырывгьа болушлукь эте. Австралиялылар гелгинчи купецле-

ни адамлыгьын ва кьылыкь даражасын ушата. Неге десе, олар о купецлер оьзлени ишин тийишли даражада оьтгерме, олай да ерли халкьгьа кёмек этме кьасткьыла. Шону булан бирге, олагьа намаз кьылма бир зат да четим этмей. Аборигенлер оланы яшав кьайдасын кьабул этме ва бусурманлар болма башлай.

Австралия ингилис колония болгьандан сонг колониялагьа айлангьан хыйлы пачалыкьлардан бу уьлкеге гьар тюрлю кьуллукь-

ида шагьардагьы уллу межитни буса шо афгьан бусурманланы авлетлерини авлетлери кьургьан.

Ислам динни якьчылары бу уьлкени даимге ошатгьан ва ону булан бирге ишлеме кьаст этген. 1990-нчы йьлларда Австралиягьа кёп кьадарда босниялы ва косовалы бусурманлар гёче. Олар Сноу Маунтис районда орунлаша ва гьалал продуктлар чыгьарыв булан машгьул болма башлай. Гьали бу район шо ёрукьдагьы продуктлар чыгьарывда сав дюнь-

чуланы шоланы арасында бусурман кьуллукьчуланы да гелтирме башлайлар. Ислам динни якьчыларыны кёбюсю миналы Африканы ва Ювукь Гьонтувшуну бир нече районларындан болгьан.

Бир-бир бусурманлагьа, оьзлени ватанында баш гётеривчу гьаракатларда ортакьчылыкь этгени учун, олагьа Австралияда сьургюн гелгинчилени ихтияр гьалы бериле болгьан. Мунда олар ишлеген, мекенлешген, оьзлени милли группалары булан гьаллашып, агьлюлер кьургьан. Шо бусурманланы авлетлерини авлетлери оьзлени ата-бабаларыны динин сакьлагьан. Буса да, ерли халкьны вакиллери булан уьйленегенлери де болгьан. Шолукьда уьлкени демография ва маданият байлыкьларын яратгьан.

Он тогьузунчу асруну башларында афгьан купецлер ва простой халкь Австралияны орта бойларын пайдаландырма башлай. Олар сатыв-алыв ишлер юрютеген кериванланы онгара, ерли халкь булан байлавукь тутта, континентни табиат башгьалыкьлары, ону гьайван ва оьсюмлюк байлыкьлары булан таныш бола. Сонггьа таба савлай австралияны ахтарып, бусурманланы шо милли группасын континентни ортасында, Темиркьазыкь ва Гьонбатыш бойларында орунлаша.

Бусурманлар кьургьан лап бырынгьы межит Маьрини Гьонбатыш районунда ерлешген. Адела-

гьа белгили центр болуп токьтагьан. Буссагьатгьы вакьтиде Австралияда 300 мингден де кёп бусурманлар, барысын да кьошгьанда 60-дан да артыкь милли группалар яшай. Шолай кёп башгьалыкьлагьа да кьарамайлы, оланы барысын да ислам дин бирикдире.

1963-нчю йыл бусурман бирлешивюню Австралия Федерациясы кьурула. 1976-нчы йылдан тутуп шо кьурум янгы охув ожакьлар ишлетмекни кьастын эте, школалагьа муаллимлер бакьдыра, охув ожакьланы танглайгьан бёлюкню ишин ёрукьлашдыра. Сонггьа таба шо бёлюк Федерацияда иш гёреген ислам билим берив Консульствогьа ерли оьсе. Консульство, оьзюне Тасман ва Рождества Гривостово деген атавланы да кьошуп, уьлкени тогьуз районунда бусурманланы билим алывуна тергев эте.

Австралия бусурманланы Федерациясыны штабы Сиднейде ерлешген ва уьлкени ичиндеги де, ондан тышдагьы да бусурманланы пайдаларына иш гёре. Ондан кьайры да, Федерация бусурман эмигрантлагьа ватаны булан байлавукь тутта ва кьысгьа болжалны ичинде Австралиядагьы яшавгьа кьыйышма кёмек эте. Федерацияны чалышывуну лап аслу ва агьамиятлы ягьы гьар тюрлю милли группаланы ва динлени ислам дин ва бусурманлар булан таныш этив.

Бусурман маданиятыны дюнъясы

(уьстюнлюклени хроникасы)

Арап дюнъясы Гюнбатыш Европаны кёп къадардагы янгы юрт хозяйство продуктлар булан таныш этген.

Араплар Гюнбатыш Европалар арты уьзюлмеген кюйде шекар ташыма башлаган. VIII асруда олар озьлени гьакимлигини тюбюндеги Къыбла Испанияда чалтик, нар терек, кабахурма пальма тереклер оьсдюре, жанывар оьсдюрювню (чилле болдурувню), мамукь оьсдюрювню башлай. Топуракъны сугъарып ишлетивню къайдасы да Европалар арапланы яхшылыгындан гелген. Араплар европалылары сувну гетеривню, сугъарывну ва топуракъны къурутывну къайдаларына да уьйрете. Араплар Европада сугъарыв татавулланы системасын ял, сувну пайлавада жамият тергевню болдурувгъа уьйрете.

Онунчу асруда араплардан (маврлар) таба чилле ва мамукь къумачлар Испаниягъа, ондан таба буса озьге Гюнбатыш Европалар яйыла. Сегизинчи асруда Арап халипатны вилайатларында фаянс савут-сабаны гьазирлеме башлайлар. Араплар уллу-уллу, генг-генг тамлагъа, къалкъы гюмезлеге ва порталлагъа (уллу архитектура эшиклер, къапулар) фаянс плиталар тутта. Арапланы гелмеклиги булан байлавлу болуп, шо асруда Европада гюбечи маллар чыгъарывну биринчи абатлары алынма башлай, шону ичинде фаянс маллар чыгъарыв да башлана. Арап вилайатларда чюпюрекден кагъыз

гьазирлев сегизинчи асруда башлана (Китайда буса экинчи асруда). Самаркандда кагъыз этеген устахана 751-нчи йылдан тутуп иш гере, Багъдатда буса 794-нчу йылдан берли ишлей. Сегизинчи асруда язылган документлер Тажикистанда да табылган. Онунчу асругъа кагъыз Мисриге де, Темиркъазыкъ Афри-

Багъдат халипатда сегизинчи асруда математикада гьиндлер этген янгылыкъланы гьакъында биле. Араплар шоссагъат якълагъан санав система «арап санав» деген ат булан Гюнбатыш Европада XII асруда белгили бола.

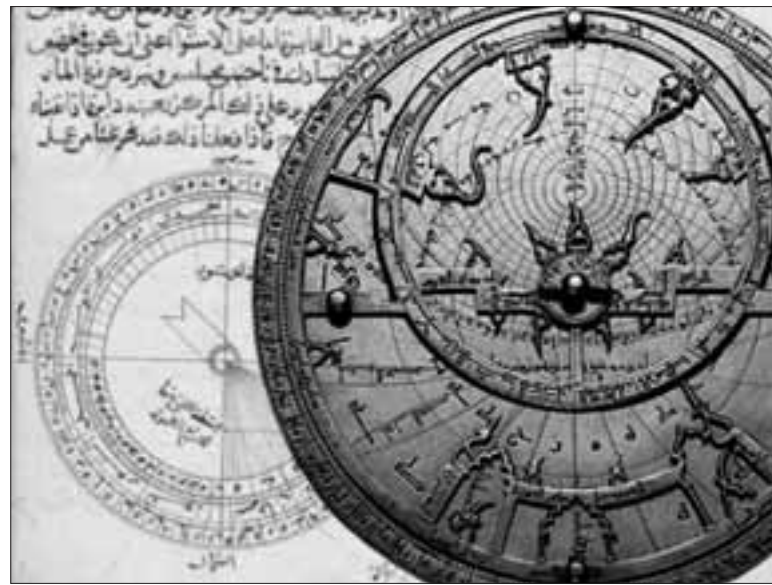
IV-X асруларла Арап халипатны составына гиреген халкъларда табият ва тюз ил-

лерде муаллимлени загъматына яхшы гьакъ тёлениген бола. Гьатта охутув муратлар булан хас сапарлар да этиленген бола.

975-нчи йылда перс алим Абу Мансур аль-Харави Мувфат «Фармокологияны кюрчюлерини гьакъындагы Трактатны» язып чыгъара. Шонда ол гьар тюрлю табии ва химия веществоланы сав этивню табиятларыны гьакъында сёз юрюте.

Сегизинчи асруда — айрокъда тогузунчу-онунчу асруларда — арап алимлер геометрияны, тригонометрияны, астрономияны ва географияны тармакъларында агъамиятны янгылыкълар эте. Аль-Мамунну девюрюнде Ерни дегерегин оьлчемекни къасты этилген. Шо муратда алимлер Къызыл денгизни ювугъунда генгликни градусун оьлчеген. Оьлчевлерде Аль-Хорезми де ортакъчылык этген. Градусну узунлугъу 56 арап миль яда 113 чакъырым (километр) болагъаны токъташдырылган. Шо гьар гере, Ерни дегерегини узунлугъу 40680 чакъырымгъа тенг гелген.

Тогузунчу-онунчу асруларда арап алимлер аль-

кагъа да етише. Темиркъазыкъ Африкадан, араплар булан бирче Гибралтар бугъаздан оьтюп, кагъыз 1150-нчи йыл Испаниягъа етише. Шонда Европада биринчилик кагъыз этеген тирменлер ишлеме башлай.

Ахырынчылай арап языв (лап бырынгы башгъалыкълары алтынчы асруда белгилене) Арап халипатны къурулува ва ону составына гирген халкъланы маданиятыны оьсювю булан сегизинчи асруда яратыла. Арап языв халипатны уллу топурагында язывну биргине-бир журасы болуп токътай.

мулар чалт оьсегени эс этиле. Гьарун ар-Рашид ва Аль-Мамун халипаланы девюрюнде илму чалышыв гьаракат оь-

Топуракъны сугъарып ишлетивню къайдасы Европалар арапланы яхшылыгындан гелген

сювню девюрюн башдан гечире: астрономия обсерваториялар, илму ва таржумачылык ишлер учун биналар, китапханалар къурула. Мактаплагъа байлавлу ишлер генгелеше, оьзю де бир-бир гезик-

Баттани ва Абу аль-Вафа шо заманлар учун лап тюз астрономия оьлчевлер юрюте. Шо да олагъа астрономия таблицалар, котангенслени таблицаларын тизме имканлык бере.

Багъдат школаны аты айтылган астрономлары ва математиклери — Бану Муса (IX-X асрулар) деген агъа-инилер язгъанн «Механиканы гьакъындагы трактат» яхшы белгили. Ортаазиялы алимлени арасындан инг алдын тогузунчу асруну математики бен-Муса Хорезмини (787-нчи йылдан 850-нчи йылгъа ювукь вакътилерде яшагъан) эсгерме тюше. Янгыз ону асарларыны яхшылыгындан арап дюнъясында Гьинд позицияны система ва нолю булангы санав символика генгелеше, сонгъа таба шону европа математика къабул эте. Олар янгыдан ишлейген Диофрактны «Арифметикасында» — «Янгыртывну ва къаршы салывну Китабында» («Китаб аль-джабр аль Мукабалла») — уравнениелени чечивню аслу эки правилосу гелтириле, олай да уравнениелени чечеген бары да илмуну белгилемек учун «аль-джабр» («алгебра») деген термин къолланган.

Астрономия ахтарывлар булан ортаазиялы алим, пачалыкъ чалышывчу ва ярыйландырыву Улукъбек (1394-1449-нчу йыллар) машгъул болган. Ол ортаасру девюрюде лап гьармекли обсерваториялары бирисин къургъан ва ону шо замангы лап тизив приборлар — мрамар ташдан этилген бек сийрек ёлугъаган 40 метрлик секстант булан ясандыргъан. Оьзюню «Янгы астрономия таблицалар» деген аслу асарында Улукъбек 1018 юлдузну ерлешивню гьакъында маълуматлар берген, олай да шо замангы астрономияны теория кюрчюлерин англата.

КЪЫЛЫКЪ

Бусурманланы намуслу ишлери

Лос-Анжелесли (США) таксичи Хайдар Сиддики оьзюню пассажирине 350 минг долларны къадарындагы бриллиантланы къайтарган. Ол пассажир шо бриллиантланы таксичини машининде унутуп тюшген болган. Бу иш дюнъяда уллу гьайранлык гьисапда къабул этилген. Таксичи о байлыкны есин ону сумкасыны ичиндеги сотовый телефонундан таба. Таксичини намуслугуна бек тамаша болган ол гиши байлыгыны къайтарган адамгъа 10 минг долларгъа чек бере.

Революциядан алда хыйлы тав халкълар йылны гюз-къыш айларында къазанмакъ учун Бакю шагъаргъа бара болган. Олар нап батагъаларда ишлеген.

Бир гезик уьч дагыстанлы ишлеп битип, расчет да алып уьюне къайтма ёл чыгъа. Тюшеге таба олар ял алма, намаз къылма ва аш хапма токътай. Намаз да къылып, аш да хабып, къазангъан акъчасын янгыдан санап къарама токъташа. Санап къарагъанда, расчёт берегенде янгылыш болуп, оланы бирисине артыкъ эки шахи (акъчаны аты) берген болуп чыгъа. Шондан сонг бу адам, ярым гюнлюк ёл этип, кассирге акъчаны Къайтармакъ учун бара: неге десе, ол о дюнъяда къайтармакъ борчлу къалма суймей.

Багъышламакъны тилейбиз

Газет ишде яхшы булан янаша, яшавда йимик, озокъда, янгылышлар, хаталар болмай къалмай. Нечакъы къасткъылсакъ да гъалиге шоланы ёкъ этип болмай турабыз. Биринчилей охувчуну гёзюне языв хаталар тие. Амма олай янгылышлардан эссе маъна якъдан чыкъгъан хаталар дагъы да бетер. Шоланы йибермекден бизин Аллагъ сакъласын. Бир-бир макъалаланы автору тюз гёрсетилмегени яда белгиленмегени ону язгъангъа яман да, аччы да тиегени ачыкъ. Шолай терсликден де сакъланып болмагъаныбызгъа мюкюр болмагъа тюше ва йиберилген хатабыз саялы ол адамдан багъышламакъны тилейбиз.

Бу ерде охувчулагъа ишни манавун ачыкъ этмеге тюшедир. Гетген йыл октябрь айда чыкъгъан «Ассалам» газетибизде Пайхаммаргъа макътав назму багъышлап, сав бет чыгъаргъан эдик, ону ажамчадан таржума этип онгаргъан адамны атын да язып. Амма шо назмуланы гёчюрген адам башгъа болгъан экен. Шо гъакъда оъзюмю атыма язылгъан кагъызны охувчулагъа да ачыкъ этмеге герекдир деп ойлайман. Муна шо:

«Азиз, сен редакторлукъ этеген кюмукъ тилде чыгъарылагъан «Ассалам» деген газетни октябрь айда ба-

сылгъан номеринде (2007 й; с. 60) Магъаммат Сайитов дейген тамаза берген «Пайхаммаргъа макътав» деп ат салгъан материалы учун огъар, озокъда, разилик де тийишлидир.

Амма о асарны автору ва ону гъалиги язывгъа ажамчадан гёчюрюп гъазирлеген адамны аты да гёрсетилмей берилгени разилик тувдуруп болмас.

О шиърулар — хамаматюртлу Магъаммат Къазанбиевни «Нюрлю таварих» деген китабындан алынгъан бир гесек. Мени гысабында, гъар асарны источниги ва автору гёрсетилмеге тюше.

О асарны «Мавлет йырланы жыймында» 2005-нчи йыл басып чыгъаргъан эдим (416-426 бетлер), о китапны Магъаммат Сайитовгъа да берген эдим. Сонг да «Тангчолпан» журналны 2006-нчи йыл чыкъгъан 6-нчы номеринде де (53-57-нчи бетлер) о асарны текстин гъазирлеп чыгъаргъанман.

Бираз сакъ къарамасанг, биревлер биревлени гъазир материалларын алып берип къоялар газетге».

Бу кагъызны магъа белгили алимибиз, унутулгъан ва унутулуп барагъан бырынгы кюмукъ авторланы, алимлени, шайхланы, оланы асарларын, китапларын янгыдан арагъа чыгъаргъан, экинчи яшав берген демеге ярайгъан Гъасан Оразаев. Ону кагъызы оьпкелев, айыплав тюгюлю бизге ачыкъ. Абурулу Гъасан агъав, сени мурадынг — тюзлюк экенни яхшы англайбыз ва биз де шону яныбыз, деп айтмагъа сюебиз.

Озокъда, Магъаммат Сайитов да яхшы муратлар гёз алгъа тутгъан болгъанына шекленмейбиз, тек кыйын текген, кёп иш этген ва заманын да, гючюну де йиберген адамны атын эсгермей къоймагъа ари-

де тюгюл, тюз де болмас, хатирине де тиер.

Этген ва этип турагъан уллу ишлери саялы, Гъасан агъавгъа гъакъ юрекден баракала, деп айтма сюебиз. Динибизни оьр этеген, кюмукъ халкъгъа алимлерибизни билимин етишдирегени саялы Аллагъ огъар рази болсун. Магъаммат Пайхаммарны гъадисинде бир сагъатны ичинде илму охув, билим алыв 60 йылны узагъында этилген ибадатдан эсе артыкъ, деп айтыла. Шолай билим алмагъа бизге кёмек этеген Гъасан агъавну ишлерин Аллагъ зувапгъа язсын. Дагъысын айтмагъанда, гъар кюмукъ ожакъда болмагъа герек «Пайхаммарны ёлу булан» деген эки томлукъ китапны ол гъазирлегени де уллу макътавгъа лайыкълы.

Йиберген хатабыз саялы, бизин багъышламакъны тилейбиз ондан. Шону булан бирче, ол онгаргъан «Мавлетлер» деген китапны да сатып алмагъа ёрайбыз. Бизин айыбыбызгъа, шону къолламай, гёрмей тургъанбыз. Бу китап буса, багъасыз хазна. «Мавлетлер» бизин кюмукъ халкъ аявлу Пайхаммарыбызны нечик бек сюегенин ва огъар кёп назмулар багъышлагъанын гёрсете.

Азиз МИЧИГИШЕВ

ОХУВЧУ — ГАЗЕТ — ОХУВЧУ

Эси таслар — эс табыгъыз!

Ассаламу алейкум мени дин къардашларым, мени кюмукъ халкъым. Оъзюм билеген кюйде язып айтайым сизге: мен сизин бир гесегизмен, мени биринчи айтылагъан сёзюм — ана тилимде кюмукъча айтылгъан. Мен бешикде-гъайлекде ятып анам йырлагъан йырын да кюмукъча эшитгенмен, биринчи басагъан абатларымны да кюмукъ юртда басгъанман, кюмукъ адатларда, кюмукъ адабда оьсгенмен. Мени тилим де кюмукъ, къаным да кюмукъ, жаным да кюмукъ, оъзюм де кюмукъман. Кюмукъланы байрам гюнюнде сююнем, къайгылы гюнюнде къайгыраман. Энни айтма сюегеним — мени гъали сююнчюмден эсе къайгырывум кёп. Неге десегиз — мени оъз халкъым булан тилим бир йимик, диним де бир. Тек о дин — Ислам дин, янгыз бизин кюмукъ халкъныки тюгюл. О динни юрютеген кёп тюрюл халкъ бар. Шо халкъланы динни тутагъан кююне, юрютеген кююне къарагъанда бизинки кёп осал. О гъакъда эс этгеним де бу йыл, насип болуп, мен уягълюм де булан гъаж къылма барып гелдим. Машилар, автобуслар нечик баргъанны билмеймен, самолётлар булан гелген адамланы 95 проценти десе де ярайгъан кюйде аварлы халкъ эди. Нете, бизин культура-маданиятыбыз да алда, яшав гъалыбыз да алда, бизге тиеген ярыкъ да артыкъ деп санайгъан халкъыма не болгъан? Яда биз гертиден де намаз да этип, ораза да тутуп, Аллагъгъа къуллукъ этсе мысгъыллайгъан, закон къойса да, булай къоймай сакълайгъан коммунизмни ярыгъындан чыгып болмай, «алгъа» чыгып гетгенбизми? Яда буса намаз булан бирче, бизин оъзюбюзю Ким яратгъанны да унутуп, бизге булай рагъат деп, намусубуз-ягъыбыз булан бирче терен къарангылыкълагъа тюшюп гетгенбизми? Биревден бирев бек билебиз, гишини артындан сёйлеп, тюз айта буса да неге къалмадынг дагъы дюнь-

яны тогъайы болуп деп. Бармайгъанларын чы нечик айтайым, межитге жумагъа барагъанлары сама къадилени артындан, ол олай эте, бу булай эте деп сёйлеп, биле туруп гюнагъ ала.

Гъар ким оъзюню напсын сакълап болгъан кюйде юрюй. Къади не этегенине къарамай, не этме чакъырагъанына къарап, Аллагъгъа къуллугъунгуну да этип, тюз ёл булан юрюме чакъыра буса шо таманлыкъ эте, мен биле бусам. Къалгъан этген ишлерине ол оъзю жавап бережек Аллагъны алдында. Бизин борчубуз Аллагъны алдында таза юрюп, Ол салгъан борчуну да кютюп юрюп болмакъ. Сёзюмню башламагъа сюйген мурадым гъажны гъакъында эди. О гъакъда сыйлы Къуръан китапдан башлап, Магъаммат Пайхаммарны суннетинде де, къалгъан алимлени гъар тюрюл китапларында да, «Ассалам» газетде де, аятларда да, гъадислерде де айтылгъан. Мен оланы мисалгъа гелтирип де боламан, болса да оъзюм англайгъан кюйде язайым деп токъташгъан эдим. Мен оъзюм де малайик болуп тувмагъанман. Эс тапгъандан берли хыйлы терс ёлдан юрюгенмен. Айтылагъан кюйде, товбагъа тюшме бир заманда да геч тюгюл. Мен билеген кюйде, товбагъа да тюшюп, Аллагъдан гечмекни де тилеп, терс ёлларымны къойгъанман деп эсиме геле. Айрокъда, гъажгъа баргъанда. Ондагъы уллу межитлени гёргенде, шонча уллу межитлер толуп, кыр яндагъы уллу абзарлар толуп, мени йимик Аллагъны алдында башын иймеге гелген, гюнагъларын гечдирмеге тилей гелген хомурсгъа уя йимик ташгъын-ташгъын болуп агъылып гелеген, гёз гёреген авлакъ толгъан миллионлар булангъы халкъны гёргенде, мени булан бирче гъажгъа гелген Дагъыстанны язывчуларыны союзуну председатели Магъаммат Агъматов айтгъан сёзлер: «Нечик биз бек гиччи, гючсюз, нечик бек аз гъакъыллы булангъы яратылгъан жанлар экен-

биз», — дегени, нечик тийишли ва нечик еринде айтылгъан сёзлердир деп эсиме гелди. Шо халкъны гёргенде сенден ихтиярсыз кёкерегинг герилип, ичингден бир зат чыкъгъандай болуп, ичинг тазалангъандай болуп эс этесен.

Ондагъы гъалны бир-эки сёз булан да, бир-эки бетни язып да англатып да болмай. Аллагъны алдындагъы шолай уллу борчуну кютегенлени арасында кюмукъ халкъы азлыгъы юрегингни къайгыртмай къоймай. Англайгъан адамлагъа мен айтагъан сёзлер балдай болуп балгъам кюйде тиежек, англамайгъан адамлагъа тилевюм: биревлеге тангала эртен гюн чыгып ярыкъ берсе де, биревлеге чыкъмай да бола, деп айтма сюемен. Оьмюр сиз оъзюгюз де билеген кюйде, явуп гетген янгур йимик, эс этгинче мюглет йимик тез оьтюп гете, о саялы да эси таслар — эс табыгъыз!

Абдула РАШИДОВ

АЛИМЛЕР — ПАЙХАММАРНЫ НАСЛУЛАРЫ

ГЪАДИС

СОРАВ — ЖАВАП

Авур авруйган гишиге пенсия ачмак учун урушбат бермеге яраймы, дагы ёгъесе документлени гъазирлемей болган сонг?

— Инг башлап урушбат не экенни мекенлешдирмеге тарыкь. Урушбат деп айта не затны буса да кёмеги булан гертини ялган эте буса яда ялганни гертине эте буса. Шолайлыкьда, ихтияргыыз бар тура сизге «савгъатсыз» пенсия ачмай буса, сизден талап этгенни бермеге бола-сыз ва шо урушбат деп саналмай.

Амма булай ишлерде акъчаны алагъанлагъа шо гъалал болмай.

Мен метеоризм (увун жыйып болмай, газлар чыгъараган) аврудан авруман. Гъар заман намаз жувунмагъа герекменми?

— Газлар чыгъаган саялы яда оьзге себеплер болуп, намазы сакъланмайган гиши намазны алдында жувунуп, шосагъат намаз кылмагъа герек.

Намаз кылаганда намазы бузула буса, шо саялы Аллагъ гече деп санала. Шо гъалда чекген кыйынлыкълар саялы да авругъа айра шабагъат бола деп айтыла.

Гъажатлы болуп, намаз кылаганда имам Абу Гъанипаны мазгъабына чыкъган сонг, шо намазны тэлеп кылмагъа тарыкьмы?

— Бары да дёрт мазгъап тюз санала ва гъар ким де шоланы кыйсы буса да бирисине гёре юрюмеге бола. Не ишни буса да кыйсы мазгъапгъа гёре этсе де, шону тэлемеге герекмей. Амма бир ишни этегенде бирденокь башгъа-башгъа мазгъаплагъа гёре юрюмеге тюшмей.

Эри бир дагы къатын алагъанны гъакъында башлапгъы къатыны билмеге герекми?

— Яратгъаныбыз эргишиге бир вакътини ичинде дёрт къатын алмагъа ихтияр берген, эгер ол оланы адилли кюйде сакълап бола буса. Экинчи къатын алагъанда биринчиси шо гъакъда билмесе де ярай.

Мавлет не йимик гезиклерде этсе яхшы?

— Мавлет — Пайхаммарны макътав демек. Шо саялы ону не заман этсе де яхшы. Рабиуль-авваль айда, той этегенде, яш тувгъанда, Аллагътаала балагъдан кутгъаргъанда яда шабагъатлагъанда мавлет охумагъа айрокъда яхшы.

Эргиши къатынгишиге салам бермеге боламы?

— Эгер къатынгиши ону къатыны яда ювукъ кърдашы буса (къатын этип алып болмайган кюйде ювукъ кърдашы, яни махрамы буса) эргиши олагъа салам берсе яхшы, ол буса жавап къайтармагъа борчлу. Амма тиштайпа ят буса, огъар салам бермеге тюшмей, тиштайпа да салам къайтарма борчлу тюгюл. Къатынгишиге биринчи салам бермеге де ярамай.

Ичинде коньяк бар кампетлени ашамагъа яраймы?

— Гъадисде шо гъакъда булай айтыла: «Кёп къадарда къоллагъан сонг эсиртеген затны аз этип къолламагъа да ярамай». Шолайлыкьда, бары да эсиртеген затланы, шоланы арасында ичинде коньяк бар кампетни де ашамагъа ярамай.

болган донгуз тери къркъарагъа тийсе, шо ерни сув булан жувмагъа герек.

Яссы намазны не заман кыылса яхшы — шосагъат азан берген сонгму, ятгъанча алдынмы?

— Имам Навави гъисап этеген кюйде, бу намазны азан берген сонг кыылса яхшы. Бу ва оьзге намазланы азан берген сонг кыылып уйренсе яхшы, неге тюгюл бусурманни лап яхшы иши деп заманында кыылынган намаз санала.

Мени анам бусурман тюгюл. Ол мени оьзюню динине къайтармагъа сую ва мен явлукъ байлайгъанымны ушатмай, хиджабны чечмекни талап эте. Огъар кършы сёйлесем де ол ачувлана. Насигъат беригиз магъа, мен не этейим?

— Ислам дин бизин атаанагъа тынгламагъа уйрете, гъатта олар бусурманлар тюгюл буса да. Олагъа авлетлер рагъмулу янашмагъа герек. Амма ата-ана Аллагъ гери

ураган затланы этмеге чакъыра буса, авлетлер шоллагъа тынгламай да бола. Нечик чи шариятгъа гёре, этилмеге яратылмайган ишлени этмеге чакъырса, шолай атаанагъа авлет кършы чыкмагъа борчлу да дюр. Пайхаммарны гъадисинде булай айтыла: «Адамлагъа ярайман деп, Аллагъгъа гъаси болмагъа ярамас».

Ислам динде гъакъыкь-атдан тайышгъанлар неден бола?

— Къуръан калиманы, Пайхаммарны, ону асгъабаларыны, имамланы ва оьзге алимлени тапшурувларына асасланмай, оьзбашына англамагъа къарайганлыкь тюрлю-тюрлю агъымланы геливюню себеби. Магъаммат Пайхаммар бусурманлар 73 гюпге бёлунежек ва шолардан янгыз бир гюп гертине бола-жакъ деп айта болган.

Бу агъымлар Къуръанны тюз англамайганлыкьдан, ону оьзбашына англамагъа къарайганлыкьдан яда шайтанны ёлуна тюшюп адашгъанлыкьдан бола.

РУЗНАМА

МАРТ (РАБИ'-УЛЬ-АВВАЛЬ)

күнлер	субб.		түгър	гъаср	магъриб	къышар
	эртенги		гюш	кюнни	магъриб	жесы
	танд	кышар	намаз	намаз	ча	намаз
1	4.47	6.22	12.01	15.06	17.40	19.05
2	4.46	6.21	12.01	15.07	17.41	19.06
4	4.43	6.18	12.01	15.09	17.44	19.09
6	4.39	6.14	12.00	15.10	17.46	19.11
8	4.36	6.11	12.00	15.12	17.49	19.13
10	4.32	6.07	11.59	15.13	17.52	19.16
12	4.29	6.06	11.59	15.15	17.54	19.18
14	4.24	6.00	11.58	15.16	17.56	19.21
16	4.21	5.57	11.58	15.18	17.59	19.24
18	4.18	5.53	11.57	15.19	18.01	19.26
20	4.15	5.50	11.57	15.21	18.03	19.29
22	4.11	5.46	11.56	15.22	18.06	19.31
24	4.07	5.43	11.55	15.22	18.08	19.33
26	4.03	5.39	11.55	15.24	18.11	19.36
28	3.59	5.36	11.54	15.25	18.13	19.38
30	3.54	5.32	11.53	15.25	18.15	19.40

МОБИЛЬНЫЙ БАЙЛАВЛУКЪ

Аявлу охувчулар!

«МОБИЛЬНЫЙ БАЙЛАВЛУКЪ» деген янгы рубрика ачып, сизден SMS соравлар къаравуллайбыз.

Гелеген номерде: «НЕ ЙИМИК МАСЪАЛАЛАНЫ ГЪАКЪЫНДА БИЛМЕГЕ СЮЕСИЗ?» деген темагъа байлавлу билдиривлени бу телефонгъа йибермеге боласыз: 8-928-680-55-01

Учредитель

Благотворительный фонд «Путь». Газета печатается по согласованию и одобрению Духовного управления мусульман Дагестана

Редакционный совет

Ахмад-хаджи АБДУЛАЕВ
Мухаммадханафи-хаджи ГАМЗАТОВ

Редактор

Азиз МИЧИГИШЕВ

Набор

Гульнара АБДУЛАЕВА

Верстка и дизайн

Ахмад МАГОМЕДОВ

Менеджер

Мухаммад ХИРЯСУЛАЕВ

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору за соблюдением законодательства в сфере массовых коммуникаций и охране культурного наследия по ЮФО (г. Ростов-на-Дону) – свидетельство о регистрации ПИ № ФС 10-6401 от 15 декабря 2006 г.

Индекс 51325

При перепечатке ссылка обязательна Газета набрана и сверстана на компьютерной базе «Ас-салам»

Отпечатана в ООО «Дом печати» пр. Акушинского, 20
Заказ № _____

Сдано в печать 03.03.2008
Тираж 2650 экз.

Адрес редакции:

367015 РД, г. Махачкала, ул. М. Ярагского, 128
Телефон: (8722) 61-00-64

По вопросам подписки и доставки обращаться по телефону: 8-988-699-28-24.

E-mail: info@assalam.ru, www.assalam.ru